

MARIA MAGDALENA SZÉKELY

„ACEȘTI PANI AU MURIT ÎN RĂZBOI CU TURCII”

După un obicei al vremii, constatat și în Țara Românească, unde boierii morți în luptele cu turcii ale lui Radu de la Afumați au fost trecuți în pomelnicele de la Govora (cu precizarea: „au murit tăiați de agareni”) și Curtea de Argeș („au pierit în luptele cu agarenii pentru credința creștină”)¹, în pomelnicul Mănăstirii Bistrița din Moldova² au fost înregistrate, sub titlul „Acești pani au murit în război cu turcii”, numele a 13 bărbați, între care doi cu menționarea dregătoriei: Toma stolnic, Petru Mărjelat, Sima Hrană, Duma ușar, Șteful Corui, Petru Iachimovici, Roman Coșuleanu, Stanciul Neamișul, Cârstea Braevici, Sârbul, Petru Ezereanu, Ivan Ciocârlie, Jurj Tudora³. Analizându-se datele ultimelor documente în care apar deținătorii de dregătorii trecuți în pomelnic (în afară de Toma stolnicul, au mai fost membri ai sfatului, în același timp cu el, Petru Iachimovici și Ivan Ciocârlie), s-a stabilit, de mai multă vreme, că „războiul cu turcii” amintit este campania încheiată cu lupta de la Vaslui, din 10 ianuarie 1475⁴.

Nicolae Stoicescu pare să fi avut îndoieli asupra chipului și a momentului în care au murit acești boieri, după cum se întrevede din *Dicționarul marilor dregători*, unde medievistul a interpretat în chip diferit informația cuprinsă în pomelnic, introducând anumite nuanțe de la o voce la alta. Astfel, la Toma stolnicul a scris: „† în lupta de la Vaslui (1475)”⁵; la Petru Iachimovici: „† probabil în lupta de la Vaslui (1475)”⁶; la Petru Ezereanu: „† în luptele din 1475–1476”⁷,

¹ Ștefan Andreescu, *Boierii lui Radu vodă de la Afumați* (1967), în idem, *Perspective medievale*, București, 2002, p. 24–74.

² Liste cu numele celor căzuți se trimiteau, fără îndoială, la toate marile mănăstiri domnești din țară, însă vechile pomelnice ale acestora nu au mai ajuns până la noi. Pentru pomelnicele moldovenești, în general, v. D. Agache, *Pomelnicele bisericești. Valoare documentară și semnificație istorică*, în vol. *Credință și cultură în Moldova*, III, Iași, 1995 (extras din *TV*, 11–12, 1993), p. 5–12.

³ *Pomelnicul Mănăstirii Bistrița*, publicat de Damian P. Bogdan, București, 1941, p. 72 (la p. 110, traducerea românească, în care unele nume sunt ușor deformat).

⁴ Mihai Costăchescu, *Arderea Târgului Floci și a Ialomiței în 1470. Un fapt necunoscut din luptele lui Ștefan cel Mare cu muntenii*, Iași, 1935, p. 97; Constantin Cihodaru, *Topografia luptei de la Vaslui*, în volumul *Vaslui. Ștefan cel Mare. 1475. Comunicări și referate științifice susținute cu ocazia aniversării a 500 de ani de la victoria de la Podul Înalt, Vaslui*, Vaslui, 1975, p. 37; v. și Constantin Turcu, *Eroi de peste veacuri*, în *MMS*, XLIV, 1968, 1–2, p. 88.

⁵ Nicolae Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova. Sec. XIV–XVII*, București, 1971, p. 288.

⁶ *Ibidem*, p. 283.

⁷ *Ibidem*, p. 271.

iar la Ivan Ciocârlie: „a murit probabil în luptele din 1475”⁸. Cercetarea felului în care a fost făcută consemnarea în pomelnic arată, însă, că este vorba despre un grup de luptători căzuți cu toții în cursul aceluiași război. Concomitent, reluarea analizei datelor din documentele de cancelarie confirmă identificarea mai veche, anume că războiul cu pricina este acela din 1475.

În cadrul amplei cercetări închinată domniei lui Ștefan cel Mare, pe care am întreprins-o împreună cu d-l Ștefan S. Gorovei, s-a conturat necesitatea unei investigații de natură prosopografică asupra grupului de boieri morți la 1475 – după modelul aceleia făcute de Ștefan Andreescu pentru boierii lui Radu de la Afumați –, ca o contribuție la istoria socială și militară a vremii⁹. Spre deosebire de metoda folosită de d-l Andreescu, nu voi ordona alfabetic numele boierilor, ci voi respecta ordinea în care ei au fost înregistrați în pomelnicul Mănăstirii Bistrița, întrucât am impresia că această ordine însăși exprimă o realitate, nemaiștiută astăzi.

Toma stolnicul este atestat ca membru al sfatului în acte de cancelarie care acoperă intervalul 13 august 1471 – 26 august 1474. Nu există informații despre familia și stăpânirile sale.

Petru Mărjelat nu apare în documente din vremea lui Ștefan cel Mare. Numele exista, însă, în epocă. La 1 aprilie 1528, este amintită „trecătoarea lui Mărgelat”, pe apa Cogâlnicului¹⁰. În acele locuri își avusese, cu adevărat, stăpânirile un anume Coman Mărgelat. Răstrănepoții săi aveau să primească întărire pe ocinile lor la 10 aprilie 1598. Din uricul dat atunci de Ieremia Movilă, se deduce că bătrânul Coman Mărgelat avusese un fiu, Grozav, și o fiică, Negrita. În afară de o seliște la gura Cogâlnicului și de o altă seliște, situată în apropiere, de care se leagă, fără îndoială, și trecătoarea atestată în 1528, Coman Mărgelat mai avusese sate și în ținutul Chigheci¹¹. S-ar putea presupune existența unei înrudiri între Coman Mărgelat și Petru Mărjelat, fără să se poată preciza, însă, modul cum se făcea aceasta. Un lucru este sigur: cei doi au fost contemporani și au trăit în vremea lui Ștefan cel Mare. Din alte documente, mai târziu, se vede că în Moldova au mai existat și alte grupuri de purtători ai acestui nume, poate înrudiți între ei. Unii stăpâneau sate la ținutul Bacău și descindeau din Ion Odobă¹², unii se aflau în

⁸ *Ibidem*, p. 264.

⁹ Ștefan S. Gorovei, Maria Magdalena Székely, *Princeps omni laude maior. O istorie a lui Ștefan cel Mare*, carte tipărită cu binecuvântarea Înalț Prea Sfințitului Pimen, Arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților, Sfânta Mănăstire Putna, 2005, p. 119, nota 154.

¹⁰ *DIR*, A, XVI/1, p. 290, nr. 257.

¹¹ *Ibidem*, A, XVI/4, p. 205–206, nr. 261.

¹² *Ibidem*, A, XVI/1, p. 430–431, nr. 393; *Colecția de documente de la Filiala Arhivelor Statului Județul Bacău (1400–1864)*. Catalog, întocmit de Dumitru Zaharia, București, 1986, p. 32,

sate din ținutul Lăpușnei, de pildă la Scorțești¹³, iar alții în satul Răcămuș din ținutul Fălciului¹⁴. Un document de cancelarie din 9 mai 1592 îl are ca pisar pe un Mărgelat¹⁵.

Sima Hrană făcea parte, fără îndoială, din familia de boieri cu acest nume. Nu se știe, însă, cum se lega de Șteful Hrană, vornic al lui Ștefan cel Mare (11 februarie 1478 – 29 mai 1484), și de Ștefan Hrană, vornic al lui Petru Rareș (10 aprilie 1524 – 18 mai 1528)¹⁶. Este posibil ca Sima să fi fost frate cu Șteful și unchi al lui Ștefan. Nu sunt cunoscute stăpâniri ale sale, dar se pare că Hrăneștii dețineau sate în zona Bârladului. Dregătorul lui Petru Rareș avea să-și ia soție din neamul lui Giurgea Pântece, care avea un domeniu destul de întins chiar pe apa Bârladului¹⁷.

Duma ușarul nu se regăsește în documentele emise de cancelaria lui Ștefan cel Mare. La 1475, el trebuie să fi fost un om foarte tânăr. Spre această presupunere conduce cercetarea comparativă a carierei unui Cozma, ușar la 15 aprilie 1482¹⁸, devenit apoi pârcălab de Neamț, care a fost membru al sfatului domnesc până la 1521, adică 39 de ani mai târziu față de atestarea sa ca ușar.

Șteful Corui nu este menționat în chip direct în documente; totuși, unele ipoteze asupra înrudirilor sale se pot formula. La 3 decembrie 1462, cancelaria Moldovei emitea urice noi lui Lațco, nepotul lui Petru Ponici, pentru satele Drăgoești, Lucăcești, Botești și Căcăciani, întrucât privilegiile cele vechi „au fost în mâinile panului Corui și el le-a stricat și le-a pierdut”¹⁹. La 29 mai 1484, Căpățână și fiicele lui vitrege, Fedora și Nastea, nepoatele panului Corui, vindeau un loc de moară pe Brădățel, lângă chiliile vechi, unde iese Brădățelul din pădure, din uricul de cumpărătură al bunicului lor²⁰. În sfârșit, la 15 octombrie 1491, Nastea, fata Anușcăi, nepoata lui Ioan Corui, vindea domnului două sate între

nr. 61; v. și **DIR**, A, XVII/2, p. 68–69, nr. 75, pentru ascendența lor feminină. Un Toader Mărgelat apare ca martor la 19 iulie 1623 (*ibidem*, A, XVII/5, p. 237, nr. 315).

¹³ **DIR**, A, XVI/1, p. 474–475, nr. 429; Aurel V. Sava, *Documente privitoare la târgul și ținutul Lăpușnei*, București, 1937, p. 220, nr. 186 („Mărgilații” într-o hotarnică din 1768 a moșiilor Boghicieni și Spărieți din ținutul Lăpușnei).

¹⁴ **DRH**, A, XXV, volum întocmit de Nistor Ciocan, Dumitru Agache, Georgeta Ignat (†) și Marius Chelcu, București, 2003, p. 177, nr. 166–167.

¹⁵ **DIR**, A, XVI/4, p. 55, nr. 68.

¹⁶ Maria Magdalena Székely, *Sfetnicii lui Petru Rareș. Studiu prosopografic*, Iași, 2002, p. 120 (cu informații despre mai mulți purtători ai numelui Hrană).

¹⁷ **DRH**, A, III, volum întocmit de C. Cihodaru, I. Caproșu și N. Ciocan, București, 1980, p. 338–339, nr. 186; **DIR**, A, XVI/1, p. 426–427, nr. 389; **DIR**, A, XVII/2, p. 19, nr. 19.

¹⁸ **DRH**, A, II, volum întocmit de Leon Șimanschi, în colaborare cu Georgeta Ignat și Dumitru Agache, București, 1976, p. 372, nr. 244.

¹⁹ *Ibidem*, p. 163, nr. 113.

²⁰ *Ibidem*, p. 402, nr. 262.

Crasna și Bârlad, anume Filipeștii și Săcuienii²¹. Panul Corui și Ioan despre care vorbesc cele trei documente sunt una și aceeași persoană²²: locul său de moară se afla pe apa Brădățelului, întocmai ca și satele ale căror privilegii le prăpădise. Cum panul Corui cumpărase moara de la Giurcea Rotompan și sora acestuia, Malea²³, este posibil ca tranzacția să se fi desfășurat în preajma anilor 1464–1465, când Giurcea Rotompan a mai vândut și o altă stăpânire pe Brădățel, satul Mihăești, de data aceasta mitropolitului Teoctist, pentru Mitropolia Moldovei²⁴. La 1484, panul Ioan Corui era deja mort, iar nepoatele sale, Fedora și Nastea, trebuie să fi fost încă minore, orfane de amândoi părinții și fără rude apropiate, de vreme ce la vânzare au venit cu tatăl lor vitreg. În schimb, la 1491, vânzătoarea, Nastea – poate că sora ei, Fedora, murise între timp –, apare neînsoțită. Toate acestea mă îndeamnă să presupun că Șteful Corui din pomelnicul Mănăstirii Bistrița era fiul panului Ioan Corui și fratele Anușcăi, mama Fedorei și a Nastei. Stăpânirile lui Ioan Corui de pe apa Brădățelului se aflau în ținutul Sucevei, iar satele vândute de nepoata sa se găseau între Crasna și Bârlad. Documente mai târzii dovedesc faptul că numele Corui (Coruiu) s-a perpetuat în ținutul Tutova. În ultimii ani ai veacului al XVII-lea, Chiriac, Pavăl și Rusul Coruiu au cumpărat un loc de prisacă la Fântânele, în hotarul Corueștilor²⁵. Un Manolache Coruiu, răzeș din Coruești²⁶, a participat, în 1764, la hotărnicirea moșiilor Cogeni, Urlați și Fântânele, toate trei din ținutul Tutova²⁷. Unul dintre hotarnici, Costandin al doilea paharnic, se numea și el tot Coruiu²⁸.

Petru Iachimovici a fost socotit mai întâi posibil nepot de frate al lui Ștefan cel Mare²⁹. Apoi, din motive care nu-mi sunt cunoscute, semnul de întrebare care însoțea această identificare a dispărut, ipoteza transformându-se în certitudine. În sfârșit, după alte opinii, el ar fi fost chiar frate al domnului Moldovei³⁰. Se știe

²¹ *Ibidem*, A, III, p. 190–191, nr. 96.

²² Aceeași identificare la Mihai Costăchescu, *Documentele moldovenești de la Ștefăniță voievod (1517–1527)*, Iași, 1943, p. 25.

²³ DRH, A, II, p. 402, nr. 262.

²⁴ *Ibidem*, p. 177, nr. 123; v. și p. 183–184, nr. 128.

²⁵ *Documente românești din arhiva Mănăstirii Xiropotam de la Muntele Athos. Catalog*, I, volum editat de Florin Marinescu, Ioan Caproșu, Petronel Zahariuc, Iași, 2005, p. 100, nr. 170 A; v. și *ibidem*, p. 101, nr. 171.

²⁶ Pentru satul Coruești din ținutul Tutova, care își trage numele de la acela al stăpânilor, v. DRH, A, XXIV, volum întocmit de C. Cihodaru (†) și I. Caproșu, București, 1998, p. 267, nr. 277; *Tezaur arhivistic vasluian. Catalog de documente (1399–1877)*, întocmit de Grigore Găneț și Costică-Ioan Gârneață, București, 1986, p. 195, nr. 789; p. 203, nr. 831; p. 276, nr. 1201.

²⁷ *Documente românești din arhiva Mănăstirii Xiropotam de la Muntele Athos*, I, p. 183–184, nr. 383–385.

²⁸ *Ibidem*; v. și p. 243, nr. 508, unde se face precizarea despre numele hotarnicului.

²⁹ Mihai Costăchescu, *Documente moldovenești de la Ștefan cel Mare*, Iași, 1933, p. 11; idem, *Arderea Târgului Floci și a Ialomiței în 1470*, p. 51; Nicolae Stoicescu, *op. cit.*, p. 283.

³⁰ N. Grigoraș, *Moldova lui Ștefan cel Mare*, Iași, 1982, p. 130; Constantin Rezachevici, *Bătălia din 10 ianuarie 1475. De ce la sud de Vaslui ?*, în **MI**, XXXVIII, 2004, 2, p. 18.

cu certitudine că Petru Iachimovici a fost membru al sfatului, ca postelnic și apoi fără dregătorie; este atestat la 20 iunie 1453 și apoi în intervalul 5 septembrie 1458 – 26 august 1474 (cu intermitențe). Era frate cu Vasco Iachimovici, și el membru al sfatului la 1465–1467³¹. De vreme ce amândoi frații erau numiți prin raportare la părinte, înseamnă că acesta era o persoană cunoscută. Nimic nu indică, însă, faptul că ar fi fost chiar fratele lui Ștefan cel Mare, Ioachim din pomelnicul Bistriței³², mai cu seamă că purtători ai numelui au mai existat în epocă³³. Amintesc, doar cu titlu de informație, că, la 1421, un Iachim Calianovici era membru al sfatului³⁴. În neamul boierilor Babici, un Iachim era frate cu Stan și Simion și tată al lui Vasco și al lui Fedco³⁵. Repetarea perechii de prenume (Iachim–Vasco) ar putea indica, dacă nu identitatea persoanelor, cel puțin înrudirea dintre neamul lui Petru Iachimovici și acela al Babicilor. Nu sunt cunoscute sate stăpânite de Petru Iachimovici.

Roman Coșuleanul lipsește din documentele de cancelarie. Numele lui trebuie pus în legătură cu un sat Coșuleni și, de aici mai departe, cu numele Coșulă / Coșilă. În răstimpul 1435–1439, un Ștefco Coșulă (Coșilă, Coșilovici) și fratele său au fost membri ai sfatului domnesc³⁶.

Stanciul Neamișul a avut un fiu, Oancea. La 18 martie 1495 – la puțin timp după ce Ștefan cel Mare sărbătorise, la Vaslui, victoria obținută cu două decenii în urmă³⁷ –, fiul lui Stanciul Neamișul avea să vândă, pentru 150 de zloți tătărești, satul Lălești pe Tutova, cumpărat de tatăl său de la Goga, fiul lui Giurgiu Răspop³⁸. În 1434, satul acesta făcea parte din domeniul protopopului Iuga³⁹.

Cârstea Braevici, deși nu este niciodată atestat ca atare, făcea parte, cu siguranță, din neamul Braevicilor. Va fi fost fiul lui Boris Braevici (membru al sfatului în 1421⁴⁰, stăpân al satelor Costești, pe Prut, în ținutul Iași, Ungureni, pe Jijia, în ținutul Hârlău și Brăești, în ținutul Hârlău) și frate cu Duma Braevici, vornic (1441–1466), cu Iurie și cu Ivașco⁴¹. În Moldova lui Ștefan cel Mare, Braevici era unul dintre cele mai vechi neamuri. Reprezentanții lui slujiseră cu

³¹ DRH, A, II, p. 182, nr. 127; p. 204, nr. 141; p. 209, nr. 144.

³² *Pomelnicul Mănăstirii Bistrița*, p. 86.

³³ V. și Mihai Costăchescu, *Arderea Târgului Floci și a Ialomiței în 1470*, p. 51–52, nota 10.

³⁴ Pentru el, v. și *ibidem*, p. 156.

³⁵ DRH, A, I, volum întocmit de C. Cihodaru, I. Caproșu și L. Șimanschi, București, 1975, p. 209, nr. 152; *ibidem*, A, II, p. 203, nr. 141; *ibidem*, A, III, p. 224, nr. 114.

³⁶ *Ibidem*, A, I, p. 196, nr. 142; p. 200, nr. 144; p. 201, nr. 145; p. 210, nr. 152; p. 255, nr. 180; p. 261, nr. 184; p. 266, nr. 187; p. 280, nr. 197.

³⁷ Ștefan S. Gorovei, Maria Magdalena Székely, *op. cit.*, p. 303.

³⁸ DRH, A, III, p. 349, nr. 191.

³⁹ *Ibidem*, A, I, p. 182, nr. 129.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 70, nr. 48.

⁴¹ *Ibidem*, A, III, p. 417, nr. 234; v. și *ibidem*, A, II, p. 228, nr. 155.

credință domnia încă de la sfârșitul veacului al XIV-lea. Strămoșul lor, Brae, a fost unul dintre primii beneficiari ai unei danii domnești pentru slujbă credincioasă, făcută de Iuga vodă, în 1398⁴².

Sârbul este greu de identificat între purtătorii acestui nume amintiți în documente. În 1447, un pan Sârbu, dimpreună cu panii Negrilă și Balce, s-au judecat cu pan Șendrică pentru niște sate pe Nistru, dar au pierdut procesul⁴³. Mai multe acte de cancelarie din anul 1448⁴⁴ îl atestă pe un Sârbu postelnic în sfat, poate același care se judecase cu Șendrică în anul precedent. Este posibil ca tot el să fie și acel membru al sfatului menționat la 13 iunie 1451⁴⁵. Un pisar și cântăreț numit Gheorghe Sârbescul sau al Sârbului (în forma slavă, *Ńouáèíú*, în original) este scriitor al documentelor din 5 octombrie 1454⁴⁶ și 20 ianuarie 1456⁴⁷. La aceeași vreme, un pan Petru Sârbescul este pomenit între boierii martori ai actului din 5 iunie 1456, privitor la plata tributului Moldovei⁴⁸. La 8 octombrie 1462, Nicoară Sârbescul primea întărire pe stăpânirile sale, aflate pe apa Rebricei⁴⁹. În afară de sate, Nicoară mai avea și prisăci⁵⁰, dintre care una aflată în hotarul satului Sârbi, pe Rebricea⁵¹. Faptul că Nicoară Sârbescul⁵² este numit în unele documente Nicoară Ciocârlie⁵³ indică înrudirea Sârbeștilor cu neamul Ciocârlie, despre care va fi vorba mai departe.

Petru Ezereanul a fost comis⁵⁴ în răstimpul 25 august 1454 – 30 iunie 1456. La 13 iunie 1456, este amintit între cei care au hotărnicit satul La Gura Brădătelului, aparținând Mănăstirii Moldovița⁵⁵. Nu a fost dregător în domnia lui Ștefan cel Mare. Petru ar putea să fie fiul celui Ezăreanul, a cărui stăpânire de pe

⁴² *Ibidem*, A, I, p. 10, nr. 8.

⁴³ *Ibidem*, p. 384, nr. 271.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 399, nr. 280; p. 401, nr. 281; p. 403, nr. 282; p. 406, nr. 284; p. 409, nr. 286; p. 414, nr. 290.

⁴⁵ *Ibidem*, A, II, p. 12, nr. 11.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 59–60, nr. 42.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 80–81, nr. 55.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 87, nr. 58.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 161, nr. 112. Pentru satele lui Nicoară Sârbescul: Mircea Ciubotaru, *Toponimia bazinului hidrografic Rebricea (jud. Iași – jud. Vaslui). Oiconimele. Perspectivă istorică*, I, în *AIHAI*, XXVIII, 1991, p. 315–319, 321–325.

⁵⁰ *DRH*, A, II, p. 233, nr. 157.

⁵¹ *DIR*, A, XVI/1, p. 269–270, nr. 237.

⁵² *DRH*, A, II, p. 161, nr. 112; Lucian-Valeriu Lefter, *Boieri și „domenii” în ținutul Vaslui înainte și în vremea lui Ștefan cel Mare*, în *AP*, I, 2005, 1, p. 65.

⁵³ Mihai Costăchescu, *Arderea Târgului Floci și a Ialomitei în 1470*, p. 49–50 și nota 12; p. 141, nota 2.

⁵⁴ V. și idem, *Documentele moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, II, Iași, 1932, p. 547–548.

⁵⁵ *DRH*, A, II, p. 90, nr. 60.

Studineț este amintită într-o hotarnică din 27 mai 1443 („pe din sus de Ezăreanul”)⁵⁶. Spre această presupunere ne îndreaptă constatarea că partea cea mai mare a domeniului lui Petru Ezereanul se afla în aceeași zonă, pe apa Tutovei. În uricul de întărire dat de Petru Aron, la 15 august 1455, sunt amintite următoarele sate: Grădești, unde este casa lui, Făuroane, Stănigești, Hălmăgești, sub Cetățea (cumpărate de la Mihul logofătul, pentru 80 de zloți), Glodeni (cumpărat de la Mihul Tudora, pentru 55 de zloți) și Borcești (cumpărat de la fiii lui Negrilă, pentru 60 de zloți). La acestea se adăuga satul Dragsini, la obârșia Studinețului, și prisaca de la Jica⁵⁷. Ca și satul Lălești pe Tutova, ajuns prin cumpărare în posesia lui Stanciul Neamișul, satul Hălmăgești pe Tutova – pe care Petru Ezereanul îl cumpărase de la Mihul logofătul, fiul protopopului Iuga – este atestat într-adevăr între stăpânirile acestuia din urmă, în uricul din 24 aprilie 1434⁵⁸. În ceea ce-l privește pe Mihul Tudora, cel care vânduse satul Glodeni, despre el va fi vorba mai pe larg într-un alt context. Petru Ezereanul a fost căsătorit cu Drăguța, fiica lui Gradea, stăpân de sate tot pe apa Tutovei⁵⁹. Din această căsătorie au rezultat un băiat, Mircea Ezereanul, și o fată, Marușca⁶⁰. Nu am reușit să identific sursa pe care Nicolae Stoicescu și-a întemeiat ipoteza că „fiica sa (?), Iuliana” ar fi fost căsătorită cu Luca Arbure, portarul Sucevei⁶¹. Se pare că Marușca nu a avut copii, pentru că toată posteritatea astăzi cunoscută a lui Petru Ezereanul este formată din urmașii lui Mircea. Documentele amintesc numele a trei nepoți, a opt strănepoți și a 17 răstrănepoți.

Ivan Ciocârlie este atestat ca membru al sfatului, fără dregătorie de la 24 septembrie 1468 până la 26 august 1474. Nu îi sunt cunoscute stăpânirile. Purtători ai acestui nume (de exemplu, Nicoară Ciocârlie⁶²) apar în succesiunea fraților Oană Popșa și Moișă Filosoful, boieri din vremea lui Alexandru cel Bun, stăpâni ai unor sate pe Rebricea, între care Sârbii⁶³. Ei vor fi fost înrudiți – cum am spus deja – cu neamul Sârbul–Sârbescul, din aceeași zonă⁶⁴. În 1584, un Cozma Ciocârlie din Sârbi apare ca martor⁶⁵. Prenumele Cozma se regăsește și la un alt grup de purtători ai numelui Ciocârlie, anume aceia care se înrudeau cu Ion Iațco stolnic și Simion

⁵⁶ *Ibidem*, A, I, p. 328, nr. 232.

⁵⁷ *Ibidem*, A, II, p. 70, nr. 49.

⁵⁸ *Ibidem*, A, I, p. 182, nr. 129.

⁵⁹ *Ibidem*, A, III, p. 492–493, nr. 275.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 492–493, nr. 275; **DIR**, A, XVI/1, p. 83, nr. 78.

⁶¹ Nicolae Stoicescu, *op. cit.*, p. 271.

⁶² Nicoară mai trăia la 1528, când vindea o prisacă în hotarul Sârbilor, unde fuseseră stupii săi (**DIR**, A, XVI/1, p. 269–270, nr. 237).

⁶³ **DRH**, A, I, p. 79–80, nr. 54; v. și *ibidem*, A, II, p. 161, nr. 112; *ibidem*, A, III, p. 342, nr. 188. Pentru satele lui Oană Popșa și Moișă Filosoful: Mircea Ciubotaru, *op. cit.*, p. 305–314.

⁶⁴ Mihai Costăchescu, *Arderea Târgului Floci și a Ialomitei în 1470*, p. 49 și nota 12.

⁶⁵ **DIR**, A, XVI/3, p. 252–253, nr. 306.

Iațco vameș, precum și cu neamurile Direptate și Corlătescul⁶⁶. Este greu de spus, însă, dacă acel Cozma Ciocârlie, din grupul stăpânilor de la Mircești, Cozmești și Stăjereni, era unul și același cu amintitul Cozma Ciocârlie de la Sârbi⁶⁷. Dacă nu va fi fiind vorba de o singură persoană, repetarea prenumelui indică, în tot cazul, o înrudire⁶⁸. În veacurile al XVI-lea și al XVII-lea, în satul Sârbi mai existau încă purtători ai numelui Ciocârlie. De pildă, un Constantin Ciocârlie este arătat ca martor la o tocmeală între stăpânii Sârbilor⁶⁹. Mai târziu, după împărțirea satului în două părți, partea de jos avea să se cheme Ciocârliești⁷⁰. La Oșești, pe Stebnic, și Sărăcinești, pe Telejna – amândouă apele, afluenți ai Bârladului –, erau stăpâni urmașii lui Coste Sărăcinescul, din vremea lui Iliăș și Ștefan voievozi, între care un Ion Ciocârlie, a cărui fiică, Safta, este atestată la 1546⁷¹.

Jurj Tudora aparținea unui neam numit în documente fie Tudor, fie Tudora. Bunicul său, Petru, trăise în vremea lui Alexandru cel Bun, de la care primise uric pe stăpânirile sale, satele Trebeș și Drăgești, la Cobâl⁷², și seliștea Ivancea de la Tătarca, pe Tutova⁷³. Petru avusese doi fii, pe Mihăilă și pe Ivanco, și o fată, căsătorită cu Costea Danovici⁷⁴. Mihăilă a fost tatăl lui Giurgiu (Jurj), cel căzut la Vaslui, al lui Costea, al Anușcăi și al Mușei. Giurgiu a avut trei copii: pe Ivanco, pe Oliușca și pe Drăgălina. În neamul lui Petru Tudora a existat și o fiastră, anume Neacșa. Din păcate, documentul care o atestă s-a păstrat numai într-o copie făcută după un original deteriorat, în care numele tatălui adevărat nu s-a mai putut citi⁷⁵. Era, în tot cazul, un vornic. Neacșa a fost căsătorită cu Isac, vistiernicul lui

⁶⁶ Maria Magdalena Székely, „Pe Siret, pe tină, la Doljești”, în **AIIAI**, XXXI, 1994, p. 514–515; în afara documentelor citate în notele studiului amintit, v. și **DIR**, A, XVI/4, p. 258, nr. 319; *ibidem*, A, XVII/2, p. 246, nr. 318; p. 288–289, nr. 381; p. 302, nr. 402; *ibidem*, A, XVII/5, p. 299, nr. 393.

⁶⁷ Alexandru I. Gonța așa îi identifică (Alexandru I. Gonța, *Documente privind istoria României, A. Moldova. Indicele numelor de persoane*, ediție îngrijită și cuvânt înainte de I. Caproșu, București, 1995, p. 135, sub vocea **Cozma Ciocârlie**). Este greu de spus dacă același Cozma Ciocârlie va fi fost identic (*ibidem*) cu pârcașul de Cetatea Nouă, din răstimpul 1597–1606, care apare întotdeauna, ca martor în sfat, numai cu numele și fără prenume.

⁶⁸ Spița neamului (neamurilor) Ciocârlie, în felul în care a fost reconstituită de Costin Merișca, trebuie privită cu multă circumspecție (Costin Merișca, *Istoricul satelor Miclăușeni și Butea din județul Iași*, Iași, 2002, anexa 8).

⁶⁹ **DIR**, A, XVI/1, p. 182, nr. 161.

⁷⁰ La 1613, Gheorghită din Ciocârliești, martor (*ibidem*, A, XVII/3, p. 144, nr. 228). La 1618, Grigorie comis din Ciocârliești, martor (*ibidem*, A, XVII/4, p. 276, nr. 331). Pentru istoria satului Sârbi și evoluția proprietății: Mircea Ciubotaru, *op. cit.*, p. 305–313.

⁷¹ **DIR**, A, XVI/1, p. 422, nr. 386.

⁷² **DRH**, A, III, p. 98, nr. 52 (copie).

⁷³ *ibidem*, p. 282, nr. 151.

⁷⁴ Pentru posteritatea acestora, v. Maria Magdalena Székely, *Sfemicii lui Petru Rareș*, p. 426–429 și 534, anexa 46.

⁷⁵ **DRH**, A, III, p. 99, nr. 52, nota 15.

Ștefan cel Mare. Mihăilă (Mihul) Tudora i-a vândut lui Petru Ezereanul – poate în virtutea unei înrudiri – satul Glodeni. Printr-o ironie a sorții, peste ani, fiul vânzătorului și cumpărătorul aveau să-și găsească moartea odată și aveau să fie pomeniți la slujbe împreună.

Informațiile adunate în jurul numelor din pomelnicul Mănăstirii Bistrița scot la lumină faptul că, în campania din 1475, încheiată cu teribila încheștare de la Vaslui, au căzut trei membri ai sfatului lui Ștefan cel Mare (Toma stolnicul, Petru Iachimovici și Ivan Ciocârlie) și un al patrulea (Petru Ezereanul), fost dregător, care nu a mai ocupat, însă, nici o funcție după urcarea pe tron a lui Ștefan. Aceștia li se adaugă deținătorul unei mici slujbe de curte (Duma ușarul).

Erau oameni de toate vârstele. La un capăt se afla Petru Ezereanul, care fusese dregător cu 20 de ani înaintea luptei de la Vaslui, și Petru Iachimovici, care avea deja mai bine de 20 de ani de slujbă, la capătul celălalt – Duma ușarul, pe care l-ar fi putut aștepta, din momentul acela mai departe, o carieră de câteva decenii, precum cea a lui Cozma ușarul.

Unii vor fi fost necăsătoriți, alții nu vor fi avut copii. Sunt, însă, trei despre care se știe cu siguranță că au avut urmași: Stanciul Neamișul – un fiu, Petru Ezereanul – un fiu și o fiică, iar Jurj Tudora – trei copii. Dintre toți, se poate spune cu certitudine că Jurj Tudora a murit tânăr, lăsându-și, deci, fiul și cele două fiice orfani la o vârstă foarte fragedă: frații și verii săi apar în acte de cancelarie, alături de proprii lui copii, și după douăzeci de ani de la lupta din ianuarie 1475.

Trei dintre eroii de la Vaslui erau reprezentanți ai unor familii cunoscute în istoria Moldovei, care dăduseră sau aveau să dea dregători (Hrană, Braevici și Ciocârlie); cinci aparțineau unor neamuri pe care actele de cancelarie le amintesc, dimpreună cu stăpânirile lor (Petru Mărjelat, Șteful Corui, Stanciul Neamișul, Petru Ezereanul, Jurj Tudora). Este logic a presupune că și ceilalți cinci (Toma stolnicul, Duma ușarul, Petru Iachimovici, Roman Coșuleanu și Sârbul), a căror urmă n-am găsit-o în chip direct în documente și pentru care n-am putut formula decât cel mult timide ipoteze de ordin genealogic, erau coborâtori tot din neamuri de stăpâni ai pământului țării, cu atât mai mult cu cât unii dintre ei aveau și dregătorii, iar pomelnicul Mănăstirii Bistrița îi numește, pe toți, „pani”.

Un caz din cele analizate aici poate constitui un bun exemplu al procesului de descreștere a neamurilor⁷⁶. Urmașii lui Petru Ezereanul (posesor al unui domeniu destul de întins) n-au avut dregătorii, nu par să mai fi cumpărat pământ și nici să fi făcut căsătorii profitabile. Trei generații succesive au fost suficiente pentru ca neamul să se răzeșească. Cei trei nepoți, opt strănepoți și 17 răstrănepoți ai marelui dregător stăpâneau părți de sate (de la a treia parte – în generația nepoților –, la o jumătate din a treia parte, la a treia parte din a treia parte, la a patra parte din a treia parte și apoi la „părți câte se vor alege”, în generațiile următoare).

⁷⁶ Maria Magdalena Székely, *op. cit.*, p. 474–475.

În ceea ce privește disponerea stăpânilor acestor boieri, numai pentru trei dintre ei am găsit știri sigure (Stanciul Neamișul, Petru Ezereanul și Jurj Tudora). Toți stăpâneau sate pe apa Tutovei, iar Petru Ezereanul își avea chiar curțile într-un asemenea sat, anume la Grădești, el fiind, de altfel, căsătorit, cu fiica unui alt stăpân din zonă. Dintre cei care pot fi identificați după nume, se poate presupune că patru (Sima Hrană, Șteful Corui, Sârbul și Ivan Ciocârlie) aparțineau unor neamuri care-și aveau stăpânirile pe apa Bârladului, între Crasna și Bârlad și pe Rebricea. Cu alte cuvinte, din cei 13 boieri menționați în pomelnic, șapte își aveau stăpânirile – sigure sau presupuse – în zona Vaslui–Bârlad–Tutova. Rezultă de aici că greul luptelor din iarna 1474–1475 l-au dus boierii vasluieni. Avându-și stăpânirile pe acele locuri, fiind născuți acolo, având rude de sânge și prin alianță în ținutul Vaslui și în ținuturile megieșe, ei cunoșteau cel mai bine zona, formele de relief și pădurile, drumurile și potecile, cursurile de apă și bălțile. Erau cei mai în măsură să-l sfătuiască pe domn și să își asume riscantele atacuri prin surprindere asupra oștirii otomane aflate în înaintare. Poate că unii dintre ei nici nu mai erau în viață în ziua confruntării finale.

Nu se știe dacă boierii din pomelnicul Mănăstirii Bistrița vor fi avut cândva un mormânt. Unii își vor fi aflat sfârșitul pe cine știe ce poteci, înainte de lupta propriu-zisă, alții se vor fi înecat în smârcuri. Poate că unii vor fi fost duși și înmormântați în satele lor, în bisericile ctitorite de ei sau de înaintași ai lor. Poate că alții își dorm somnul, de 530 de ani, sub movilele azi dispărute, deasupra cărora Ștefan vodă, ca un nou Constantin cel Mare, avea să ridice trei cruci de piatră, în semn de aducere aminte⁷⁷.

Dincolo de aceste presupuneri, un lucru este sigur: în anul în care nici cetatea inexpugnabilă a Mangopului, nici vechile fortificații bizantine de pe malul Mării Negre, nici mărețele cetăți genoveze, până la Caffa, nu au rezistat turcilor, boierii Moldovei, între care cei 13 din pomelnic, dimpreună cu multele sute de oșteni, care au luptat sub steagurile lor sau ale altora, au oprit înaintarea otomană în mlaștinile Racovei. Amintirea celor mai mulți s-a pierdut. Cătorva li s-a păstrat doar numele. *Stat rosa pristina nomine.*

⁷⁷ *Călători străini despre Țările Române*, II, volum îngrijit de Maria Holban, București, 1970, p. 453; Liviu Pilat, *Cultul Sfintei Cruci în vremea lui Ștefan cel Mare*, în *AP*, I, 2005, 1, p. 12.